

Şimdi, burada çok ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Devlet, kendi kamulaştırdığı toprakların yarısını eski toprak sahiplerine geri veriyor. Bir yandan da ülkemizde şimdiye değin gerçekleştirilen en büyük yatırımlardan biri yoluyla, bu toprakları sulamaya açmaya hazırlanıyor. Hepimizin heyecanla izlediği iki koca sulama tünelinin bitirilişi bir bayram sevinciyle kutlanıyor. Ama bu sevinci yaşarken şöyle bir soru da insanın aklına takılıyor. Devletin bunca yıldır trilyonlarca lira harcayarak gerçekleştireceği bu yatırımlardan en çok kimler yararlanacak? Devlet, toprağının değerinde ve gelirinde gerçekleştireceği çok büyük artışlar için toprak sahiplerinden hiçbir şey istemeyecek mi? Bunca yıllık girişimlerden sonra, bölgedeki toprak dengesizliği giderilmediğine göre, bütün vatandaşların katkısıyla gerçekleştirilen bu büyük yatırımdan aslan payını gene eski mülk sahipleri alacaklardır. Onlar, çok daha değerlendirilmiş topraklarına kavuşurlarken, muhtaç çiftçilere dağıtım, bölgedeki sulama şebekeleri tamamlanincaya değin ertelenmiştir.

Böyle bir uygulama "en serbest" ekonomilerde bile yoktur. Serbest ekonominin önderi ABD'de Bureau of Reclamation, sulama projelerinden önce bölgedeki mülk sahiplerinden saptanan belirli üst sınırdan fazla olan topraklarını elden çıkarmalarını ister. Buna uymayanların toprakları, kuru fiyatı üzerinden kamulaştırılır. Böyle bir uygulama, kuşkusuz kamu yatırımlarından en çok vatandaşın yararlanmasına yöneliktir. Yoksa, biz-

deki gibi bunlardan ancak sınırlı sayıda mülk sahipleri, haksız yere yararlanmak ayrıcalığına kavuşur.

Bugün bu yöremizde sulama olanakları sınırlıdır, verim artırıcı girdilerin kullanımı düşüktür ve üretim tekniği geridir. Ancak bütün bu sorunların, sulamanın gerçekleşmesiyle birden çözümleneceğini beklemek fazla iyimserlik olur. Bölgenin sulanmasıyla önemli bir üretim artışı sağlanacağı kuşkusuzdur. Nadas aşağılara çekilecek, verim artışı sağlanacaktır. Bütün bunlar devletin yatırımları sayesinde gerçekleşecektir.

Harran ovasında optimal işletme büyüklükleri araştırmaları saptanmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesiyle, sulamaya açılacak olan alanlar üzerinde optimal işletmeler üzerinden yeni bir mülkiyet düzenlemesine yönelmek gerekir. Böyle bir önlem gerek ekonomik yönden gerek sosyal yönden olumlu gelişmelere yol açacaktır. Ekonomik yönden, bölgedeki topraksız ve az topraklı çiftçilerin topraklandırılarak üretimi ve verimi artırmalarını ve de talep yaratmalarını sağlayacaktır. Sosyal açıdan, haksızlıklar önlenerek toprak ve gelir dağılımındaki dengesizlik düzeltilerek yeni istihdam olanakları yaratılacaktır.

Hepimizin övünç kaynağı olan bu dev projenin ekonomik ve sosyal yönünün ciddi biçimde öncelikle ele alınarak, devletin sağladığı gelir artışından en çok sayıda yurttaşın yararlandırılmasının yolları aranmalıdır.

METEOROLOJİ

BÖLGENİN METEOROLOJİK VE KLİMATOLOJİK ÖZELLİKLERİ

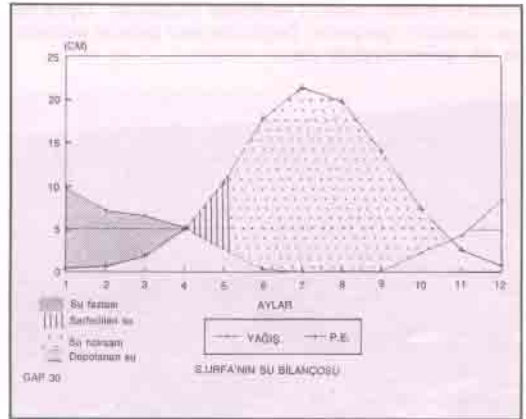
Aydın YILDIRIM

Jeomorfolog, TÜBİTAK, Yerbilimleri Grubu Uzman Yrd.

Bölgede etkin olan meteorolojik ve klimatolojik ortam, yüksek sıcaklıkların ve uzunca kurak dönemin kontrolündedir. Gece-gündüz, yaz-kış arasındaki sıcaklık farkı (amplitüdü) yüksektir. Örneğin Şanlıurfa'da ocak ayı ortalama sıcaklığı 5,2 °C iken en düşük sıcaklık -12,4°C'ye kadar düşmektedir. Yine ocak ayında Diyarbakır'da sıcaklık -24,2°C'ye kadar düşmektedir. Bu süre, yılda ortalama 2-5 gün arasında değişmektedir. Ancak don olayının ortalama 23 gün civarında olduğunu da belirtmek gerekir. Bunun da ötesinde, bazı yıllardaki iklim anomalileri sonucu bu süre daha da artabilmektedir.

Temmuz ayında ortalama sıcaklık, Şanlıurfa'da 31,5 °C'iken en yüksek değer ise 46,5 °C'ye kadar yükselmektedir. Bölgede yıllık ortalama güneşlenme süresi 3000 saatten fazla olup, 3250 saati aşan kesimler de mevcuttur. Bu durumda yıl boyu günde 9-10 saat güneşlenme imkânı vardır. Ülkemizin 120 x 400 = 48 000 km² genişliğindeki en uzun güneş alan kesimi de bu bölgemizdedir. Foto-sentez için gerekli olan (minumum +5°C) sıcaklık, bölgede 294-332 gün arasında değişmektedir. Bu durumda yılda 2-3 ürün alınabilmektedir.

Yaz ayları ile sınırlı olmayan uzunca bir kurak dönem vardır. Hatta çok nadir de olsa bazı yıllar bu süre

10 aya kadar yaklaşır. Aslında yıl, kurak ve yağışlı olmak üzere iki döneme ayrılmıştır. Yağışlar genellikle kış aylarında toplanmıştır. Ne var ki, yağışlı dönem kısadır. Gezici alçak basınçların etkisi altındadır. Bölgede 19 meteoroloji istasyonunun yıllık yağış ortalaması,

54,21 cm (542 mm) ve yıllık buharlaşma 200 cm (2000 mm) yi bulmaktadır. Yaz aylarında nisbi nem % 1'e kadar düşer. Özellikle mayıs-eylül arasında yoğun bir su açığı vardır ki bu değer yıl içinde 51,56 cm (515 mm) ile 79,17 cm (791 mm) arasında değişmektedir. (Bkz. Şanlıurfa'nın su bilançosu).

Bölge, tüm Türkiye'de etkili olan hava kütlelerinin etkisi altındadır. Kışın kutupsal,yazın tropikal kökenli ha-

va kütlelerinin etkisi altındadır. Yaz aylarında Basra alçak basıncı kuvvetlendiğinde bölge, güneydoğu yönlü, sıcak-kuru samyeli etkisinde kalır. Hatta bu kavurucu sıcak-kuru hava, Anadolu karasının iç keşimlerinde de etkili olur.

Bölgede yaz aylarında kuzey sektörlü, kış aylarında ise genellikle güney sektörlü rüzgârlar etkili-dir.

ORMANCILIK

GAP VE ORMANCILIK

İsmail ÖZKAHRAMAN

Orman Yük. Müh. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı.

Senelerdir GAP ile ilgili çeşitli toplantılara katılıyorum. Bilim adamlarının ve kamu kuruluşlarının bu projeye bakışlarında tam anlamıyla ortak bazı yönler var.

Hemen her toplantıda, söze GAP kapsamında yer alan illerden başlanır. Önce 6 ildi, sonra 8'ye yükseldi. Fırat ve Dicle üzerinde 13 proje olduğu söylenir. Peşinden inşa edilecek baraj ve hidroelektrik santrali sayısı verilir, sulamaya açılacak alan ortaya konulur ve ürün artışının sulamayla bağlantısı irdelenir. Örnek vermek gerekirse, 18-21 Kasım 1986 tarihleri arasında Ankara'da yapılan "GAP Tarımsal Kalkınma Sempozyumu"-nda DSİ adına sunulan tebliğde, Türkiye'nin 1983'te 522.000 ton ve 1984'te 580.000 ton pamuk ürettiği ifade edilir. Hemen peşinden de deniliyor ki, GAP sayesinde sadece pamukta meydana gelecek üretim artışı 685.402 tondur.

Olayı elektrik enerjisi açısından değerlendirsek, bu proje ile 24 milyar kwh elektrik enerjisi üretileceği belirtilir.

Söylediklerimize bu çerçevede başka gelişmeler de eklenebilir. Ancak bürokratların, bilim adamlarının ülkemizde geleneksel ortak bir yanları vardır. Bu ortak yan (elbet istisnalar olabilir) teorisyen oluşlarıdır. Oysa hayat, pratiktir, gerçekler öngörülenlere paralel gelişebilir de, gelişmeyebilir de.

GAP bölgesi ülkemizin ormanca en fakir yöresidir. Ama, geçmişte durum böyle değildi.

Bugüne kadar, bilimsel toplantılarda GAP ile ormancılık arasındaki ilişkiler ya bilinmediğinden veya daha kötüsü bilindiği halde fazla önemsenmediğinden çok iyi şekilde irdelenemedi. Nitekim GAP Master Planı içerisinde ormancılıkla ilgili konuların neredeyse hiç dikkate alınmamış olması çok dikkat çekicidir. Oysa kamu oyu GAP denilince sadece elektrik enerjisi, sulama suyu ve tarımsal ürün artışı ile şartlanmamalıydı. Çünkü GAP çok boyutlu, karmaşık ve entegre bir projedir. Projenin beklenenlerin gerçekleşmesinin de şartları vardır. Örnek vermek gerekirse, yüzyıllardır kuru tarım yapan çiftçi ve köylü, suyla tanışmadan önce yeterince eğitemez ve suyu bilinçli kullanmaya hazır hale getiremezseniz, sulama suyu temin edilse dahi beklenen ürün artışları hiç arzu edilmemesine rağmen sağlanmayabilir.

Tarih tekrardan yani olayların periyodik olarak tekrarından ibarettir denilir ama, gönlümüz hiç olmazsa bu defa tekrâr etmemesinden yana...

Toprak muhafaza biliminin kurucularından Amerikalı H.H. Bennett'in 1939'da yayınladığı Soil Conservtaion (Toprak Muhafaza) adlı kitabında şöyle diyor: "...Babililer döneminde Mezopotamya Fırat'tan açılan kanallarla sulanmıştır. Bunların önemlilerinden olan Hindiya kanalı, her yıl 10.000 köle çalıştırılarak açılır ve tekrar kapanırdı. Bu kanal şimdi Fırat'ın yatağını oluşturmaktadır. Buzullar döneminde Fırat Hit, Dicle de Samara kıyı kentlerinin bulunduğu yerde denize dökülüyordu. Bu alan şimdi denizden 600 mil içeride kalmıştır. Nehir yataklarına yığılan sedimentler Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında birçok alanda 50 milden fazla açtı. Tarihten önceki dönemlerde Asurlular kuzeyde Toroslardaki ormanlardan yararlanmışlar, akıntıdan faydalanarak Toros ve Amonoslardan yapı taşları, kereste ve asfaltı Fırat kanalı ile taşımışlardır. Tarihin başladığı dönemlerde Amanos dağlarının ancak tepelerinde ağaç ve orman kalmıştı. Daha sonraki savaşlarda kanal ve barajlar ihmal edilince, Mezopotamya kum tarlaları ve çöl haline geldi. Eski kanal izleri ve drenaj kanalları halen mevcuttur."

Zaman tüneline biraz daha ilerleyelim bakalım. Polonyalı gezgin Simeon, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1608-1619 yılları arasında ülkemizde de bulunmuş. Kendisi Palu dolaylarından geçişi sırasında, Fırat nehrini Murat vadisine atıfta bulunarak şöyle anlatıyor: "İki defası sal ile olmak üzere Fırat'ı üç kere geçtim. Su o kadar lezizdi ki, bütün bir kuzu yenilse su ile hazmedilebilir."